

הכותל כמודל לשותפות (ג.ג):

מבנה הסוגיא

1) מקום שנהגו לבנות כו'.

גויל - אבני דלא משפיא;

גזית - אבני דמשפיא,

דכתיב: (מלכים א' ז') כל אלה אבנים יקרות כמדות גזית (וגו');

כפיסין - ארחי;

לבינין - ליבני.

אמר ליה רבה בריה דרבא לרב אשי:

ממאי דגויל - אבני דלא משפיא נינהו, והאי טפח יתירא למורשא דקרנתא?

דילמא פלגא דגזית הוא, והאי טפח יתירא לביני אורבי הוא,

כדקאמרינן: כפיסין - ארחי, לבינין - ליבני, והאי טפח יתירא לביני אורבי!

אמר ליה: וליטעמך, כפיסין - ארחי מנלן?

אלא גמרא גמירי לה,

גויל נמי אבני דלא משפיא - גמרא גמירי לה.

איכא דאמרי, אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי:

ממאי דהאי כפיסין - ארחי נינהו, והאי טפח יתירא לביני אורבי?

דילמא מאי כפיסין - אבני [לבני ע"פ גירסת רש"י] דלא משפיין, והאי טפח יתירא למורשא דקרנתא,

כדקאמרינן: גויל - אבני דלא משפיין, גזית - אבני דמשפיין, והאי טפח יתירא למורשא דקרנתא!

אמר ליה: וליטעמך, גויל - אבני דלא משפיין מנלן?

אלא גמרא גמירי לה,

הכא נמי גמרא גמירי לה.

אמר אביי, שמע מינה: כל ביני אורבי - טפח. הני מילי בטינא, אבל בריכסא בעי טפי. ואיכא דאמרי: הני מילי בריכסא, אבל בטינא לא בעי כולי האי.

(2) למימרא, דבגזית דכל ד' אמות גובה, אי הוי פותיא חמשא קאי, אי לא - לא קאי, והא אמה טרקסין דהואי גבוה תלתין אמהתא, ולא הוה פותיא אלא שית פושכי, וקם!

כיון דאיכא טפח יתירא קאי.

ובמקדש שני מ"ט לא עבוד אמה טרקסין?

כי קאי - בתלתין קאי, טפי לא קאי.

ומנלן דהוה גבוה טפי?

דכתיב: (חגי ב') גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון - רב ושמואל, ואמרי לה ר' יוחנן ור"א, חד אמר: בבנין, וחד אמר: [דף ג עמוד ב] בשנים, ואיתא להא ואיתא להא.

וניעבדו תלתין אמין בבנין, ואידך נייעביד פרוכת!

כי קאי תלתין אמהתא נמי - אגב תקרה ומעזיבה הוה קאי, בלא תקרה ומעזיבה לא הוה קאי.

וליעביד מה דאפשר בבנין, וליעביד אידך פרוכת!

אמר אביי, גמירי: אי כולהו בבנין אי כולהו בפרוכת, אי כולהו בבנין - ממוקדש, אי כולהו בפרוכת - ממושכן.

שאלות

- ◆ רשימת סוגי האבנים ושיעורם תופסת הרבה מקום במשנה. מהי חשיבותה?
- ◆ מדוע היה צורך להביא פסוק כדי לפרש את המילה "גזית"?
- ◆ מדוע בחרה הגמרא להביא את הפסוק ממלכים ולא משמות⁴⁴ - "ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית"?
- ◆ לכאורה, הדיון כאן בגמרא הוא דיון עקר! הגמרא שואלת מנין

שגויל הוא אבן שלם ולא שני חצאי אבן כמו כפיסין, ומתרצת שגם הזיהוי של כפיסין היא בספק, ולכן מוכרחים לומר שהכל ידוע על פי המסורת - הלכה למשה מסיני. בסופו של דבר, קטע זו אינו מוביל לשום מקום, ובודאי שאין לו נפקא מינה הלכתית!

- ◆ מדוע יש צורך בהלכה למשה מסיני להגדיר לנו סוגי אבנים ולבינים?
- ◆ מה מוסיף ה"איכא דאמרי (אמר ליה רב אחא...)?" הוא רק מבליט את החשיבה המעגלית של הקטע!
- ◆ האם יש כאן דיון טכני בהנדסת בניין, דהיינו בשאלה - איזה מבנה יציב ואיזה לא?⁴⁵
- ◆ מה ענין אמה טרקסין אצל כותל השותפין והלכות שכנים?
- ◆ מה ההגיון בהלכה למשה מסיני של אביי שחייבים לבנות או פרכת או כותל בנין?
- ◆ מדוע לא הציעה הגמרא לעבות את האמה טרקסין בבית שני בטפח, וכך לפתור את בעית הגובה, בלי להזקק לפרכת?

ביאור

מבוא

סוגיא* זאת, כמו הרבה סוגיות בתלמוד, נראה במבט ראשון כפיספס של קטעים העוסקים בנושאים שונים, כאשר הקשר ביניהם הוא אסוציאטיבי ורופף. הקטע הראשון (עד "למימרא") עוסק במקורות לשיעורי הכתלים של המשנה וצורתם. הקטע השני (מ"למימרא" עד הסוף) עוסק בכותלי בית המקדש - בהבדלים בין בית ראשון לבית שני, ובאופי המחיצה שהבדילה בין הקודש לבין קודש הקדשים. בראייה ראשונית הקשר ביניהם נראה אסוציאטיבי בלבד - איכות הכותל בחצר השותפין, ובמקדש. בנוסף, יש אזכור של אבני המקדש בשני הקטעים. השאלה המתבקשת היא - מדוע עוסקים בבנין המקדש בתוך הנושא של הלכות שכנים? על פי שיטתנו, סוגיא היא פסיפס של קטעים שונים שיש לה מבנה לכיד ומתוכנן היטב, כאשר רעיון מרכזי אחד מתפתח לאורכה ומחבר את כל הקטעים. וכן הדבר בסוגיא שלנו. הציר המרכזי בסוגיתנו, המחבר את שני הקטעים, הוא - **הכותל כמודל וכסמל לשותפות**.

עתה, נעסוק בכל קטע בנפרד, במטרה לזהות את ההתפתחות של הרעיון המרכזי לאורך הסוגיא כולה.

45. ראה קושיית התוספות (ד"ה ארבע).

קטע 1

אבני גזית - במקדש ובחצר השותפין

הגמרא פותחת במדרש הלכה* שדורש את הגדרת גזית מהכתוב במלכים א' 46. על פי שיטתנו, מדרש הלכה* איננו רק המקור לסמכות ההלכה אלא גם המקור לטעם ההלכה. כדי לחשוף את הרוכד הסברתי הזה, אנו חייבים לעיין בהקשר היותר רחב של הפסוק. נתמקד עתה בפסוקים ט-יב.

(ט) כָּל אֱלֹהֵי אֲבָנִים יְקָרֹת כְּמֹדֵת גְּזִית מְגֻרָרוֹת בְּמִגְרָה מְבִיט וּמְחוּץ וּמְפֹסֵד עַד הַטְּפָחוֹת וּמְחוּץ עַד הַחֲצָר הַגְּדוֹלָה:

(י) וּמְפֹסֵד אֲבָנִים יְקָרֹת אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת אֲבָנֵי עֶשֶׂר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת:

(יא) וּמְלֻמְעָלָה אֲבָנִים יְקָרֹת כְּמֹדֹת גְּזִית וְאַרְזֵי:

(יב) וְחֲצָר הַגְּדוֹלָה סָבִיב שְׁלֹשָׁה טוּרִים גְּזִית וְטוּר כְּרֵתֵת אַרְזִים וְלְחֲצָר בֵּית ה' הַפְּנִימִית וְלְאַלְמֵי הַבַּיִת:

הקטע המקראי עוסק בבניינים הממלכתיים של שלמה המלך - בית יער הלבנון ובית המקדש. הפסוק מדגיש ששלמה בנה את ביתו באבנים יקרות וגדולות כראוי לבנין מלכותי, וכך בנה גם את חצר ביתו ואת חצר המקדש. הרושם מהפסוקים הוא של בניה ממלכתית מפוארת שמתבטאת באיכות האבנים ובגודלן.

הקשר מקראי זה נותן מבט חדש על כותל השותפין. כותל זה איננו רק מכשיר לסילוק היזק ראייה. כותל זה הוא **מצבת זיכרון לשכנות** - סמל לשותפות האידיאלית בין השכנים. וכמו שארמונו של שלמה איננו בנין פרטי של שלמה האיש אלא בנין לאומי המסמל את אחדותו של העם וחשיבותו המתבטאת במלכות, כך כותל השותפין מסמל את השותפות בין שני השכנים. לפיכך, בונים את הכותל באבנים יקרות ובגודל מונומנטאלי⁴⁶. עכשו, מובן היטב מדוע המשנה מאריכה בתאור האבנים, כדי להדגיש את הערך המהותי של איכותן ומידותיהם. לפי זה גם ניתן להבין את הצורך בהלכה למשה מסיני כמקור לשעורי האבנים, כאשר ההלכה למשה מסיני קובעת את השיעור הראוי לכותל ערכי ומהותי.

46. פרק ז, פסוק ט.

47. עתה, גם מובן מדוע לא הגדירו את "גזית" על פי הפסוק בשמות - "לא תבנה אתהן גזית". הפסוק בשמות עוסק במזבח ובאיסור לבנות אותו מאבני גזית, ומשמם אי אפשר ללמוד על המימד הממלכתי והסמלי של הכותל בין שכנים.

צורת האבנים בכותל בין שכנים:

הרעיון של כותל כמודל לשותפות מקבל פיתוח נוסף בדיון של הגמרא על צורת אבני הכותל בין שכנים. הדיון על צורת האבן - גוש אחד כגויל או שני חצאים המודבקים יחד ככפיסין - הוא, לאמיתו של דבר, דיון על המהות של השותפות. צורת אבן של גויל משמשת מודל לשותפות אחידה הומוגנית בכל הנכס. תפיסה זאת מסתכלת על שכנים כיחידה אחת מאוחדת, ולא כשני יחידים סמוכים. מבט זה, של השכנים כיחידה אחת, מחייב אחריות הדדית מלאה ושיתוף ערכי ביניהם, ולא שיתוף תועלתי בלבד. צורת אבן/לבינה של כפיסין משמשת כמודל לשותפות של חצי-חצי כאשר טפח אחד של טיט מחבר ביניהם ומשתף אותם. שכנים, על פי מודל זה, הם שני יחידים שהמאחד אותם הוא תועלתי ומינורי. הגמרא כאן, בצורה מפתיעה, מדברת בשפה של מודלים, ודרך שפה זאת אומרת את אמירתה ביחס למהותה של השותפות בכותל בפרט, ובמהותה של שכנות בכלל.⁴⁸

עתה, נשווה את שלשת ה"דעות" המופיעות בסוגיא - דעת המשנה, דעת ההוה אמינא בלישנא קמא ("אמר ליה רבה..."), ודעת ההוה אמינא בלישנא בתרא ("איכא דאמרי אמר ליה רב אחא..."), ונגלה את הדיון המהותי המסתתר מאחורי הדיון הגלוי על צורות הבניה.

צורת האבנים לפי המשנה:

במשנה מופיעים ארבעה סוגי אבן - גויל, גזית, כפיסין, ולבינים. מתוכם,

48. ניתן לראות בטוי הלכתי למורכבות* הזאת בדברי השולחן ערוך בקשר לבעלות על אבני הכותל לאחר נפילתו. בחו"מ (קנז"ו) כותב המחבר כך: "כותל שבין ב' שותפין שנפל, ובא לחלוק האבנים, והיו בצד הכותל של אחד מהם אבנים יקרות יותר ממה שבצד חברו, ורוצה זה שהם בצדו לזכות בהם, אין שומעין לו." כאן יש ביטוי לשותפות המלאה בכל הכותל, ולכן יש זכות לשניהם על כל האבנים. אמנם, ב"י"ד (קמג-א) כותב המחבר אחרת, וזה לשונו: "מי שהיה ביתו סמוך לבית עבודת כוכבים, ונפל, אסור לבנותו... היה הכותל שלו ושל עבודת כוכבים, ידון מחצה למחצה, שלו מותר בהנאה, ושל עבודת כוכבים הכל אסור בהנאה." כאן יש בטוי בשותפות של חצי-חצי!

הסתירה מתישבת על פי דברי הר"ן (על הרי"ף בע"ז כ: בדפי הרי"ף ע"ש). הר"ן מבחין בין שותפות בין שני יהודים, שהיא שותפות מליאה, לבין שותפות בין יהודי ועכו"ם, שהיא שותפות של חצי-חצי. ניתן לראות כאן קביעה עקרונית. שכנות בין יהודים היא שותפות מלאה ומהותית. ברם, שותפות בין יהודי ועכו"ם הוא נסיבתית, חלקית ובלתי מהותית. בכל אופן, סוג השכנות והשותפות מתבטאת באופי הבעלות על הכותל עצמו.

ועיין עוד בדברי הקצות החושן (חו"מ שם סק"ה) שמביא את דברי תרומת הדשן, שהוא המקור לפסק השו"ע (שם), וחולק עליו וסובר שגם אצל שכנים יהודים, השותפות בכותל היא חצי-חצי.

הגויל, הגזית והלבינים עשויים מגוש אחד, ורק הכפיסין עשויים משני חצאים. בכך, המשנה מציגה את שתי הגישות במהות השותפות, ומעדיפה את המודל של שותפות מליאה בכל. ולכן, שלשה מתוך ארבעה סוגי האבן הם שלמים.

צורת האבנים לפי הלישנא קמא:

הגמרא מציעה שצורת הגויל היא כצורת הכפיסין - שני חצאים. לפי זה יוצא שיש שוויון בין שני המודלים, כאשר גויל וכפיסין עשויים משני חצאים, וגזית ולבינים עשויים מגוש אחד. הצעה זאת מציגה את המורכבות* המאוזנת במהות השותפות, ובניגוד למשנה מציעה ששתי המהויות בשותפות הן שוות ערך, ואין עדיפות אף לא לאחת מהן. אחר כך, הגמרא דוחה את ההצעה הזאת מכח ההלכה למשה מסיני, ומכריעה כמשנה.

צורת האבנים לפי הלישנא בתרא ("איכא דאמרי"):

כאן הגמרא מציעה שצורת הכפיסין היא כצורת הגויל, כלומר - גוש אחד. לפי זה יוצא שכל סוגי האבן הם מגוש אחד, ואין אף אחת שעשויה משני חצאים. הצעה זאת מכריעה פה אחד כמודל של שותפות מליאה, ואינה משאירה מקום למורכבות*. בהמשך דבריה, הגמרא דוחה את ההצעה הזאת מכח ההלכה למשה מסיני, ומכריעה כמשנה.

צורת האבנים - סיכום:

נסכם ונאמר ששני הלישנות בגמרא תוקפות את עמדת המשנה, אבל משני כוונים הפוכים. הלישנא קמא נותנת יותר מקום לשותפות של חצי-חצי, ומציעה ששתי הגישות במהות השותפות הן שוות ערך. הלישנא בתרא, לעומת זאת, מכריעה לגמרי כמו השותפות המליאה, ודוחה את השותפות של חצי-חצי. מכל מקום מסקנת הגמרא בשתי הלישנות 'מושכת חזרה' לעמדת המשנה, ולפיכך המסקנא היא כי אמנם מהות השותפות היא מורכבת, אבל יש עדיפות לשותפות המליאה.

קטע 2

מבוא

כותל החצר כמודל לשותפות הוא פרדוקס! כיצד הכותל, המיועד להפריד הפרדה מוחלטת בין שני השכנים, מסוגל לשמש כמודל לשותפות והיבור ביניהם?

התשובה היא כפולה, והיא הציר המרכזי של הקטע השני. הכותל נבנה כדי להשכין שלום בין השכנים, והוא נבנה בידי שניהם בשווה.

השותפות בבניית הכותל - בין במשאבים ובין בשטח, משדרת את האידיאל של שלום בין שכנים.

ישנן שתי תכונות בכותל החצר. הכותל איננו רק מפריד, אלא הוא גם מחבר. יתר על כן - כותל גם יכול להקרין החוצה את מה שנמצא מאחוריו פנימה.

עתה, נחשוף את שתי נקודות אלה ונבהיר אותם מתוך סוגייתנו.

אמה ערקסין

כפי שכתבנו לעיל, הכותל במשנה הוא מצבת זכרון לשותפות, ועל כן דורשת המשנה כותל יקר וגדול. כותל שאינו עומד בסטנדרטים של המשנה איננו כותל רעוע⁴⁹ אלא כותל בלתי מרשים, ואין הוא ראוי לשמש סמל לשותפות. ולכן, קושית הגמרא מאמה טרקסין איננה כדי להוכיח שגם כותל פחות עבה יחסית מגזית של המשנה יכול לעמוד ולא יפול. אלא, היא מוכיחה שכמו שכותלי בית המקדש, שעמדו כסמל למלכות ה', עשו את תפקידם בעובי יחסית פחות, כך יכולים כותלי החצר לשמש כמודל לשותפות גם בעובי פחות מזה שדורשת המשנה.⁵⁰ התפקיד של כותל "סופר-יציב" זה הוא כפול - להבטיח שלום לתקופה ארוכה, וכסמל מונומנטאלי לאותו שלום ושותפות.

בית ראשון מול בית שני

מכאן עד סוף הקטע, הסוגיא עוסקת בבנין הבית השני, לכאורה כדי לברר מדוע היתה בו פרכת ולא אמה טרקסין. סטיה זאת מהנושא העיקרי מזמינה עיון נוסף.

לשאלה מדוע לא היה אמה טרקסין בבית שני, עונה הגמרא שבגלל שבית שני היה גבוה יותר מבית ראשון, הכותל לא היה עומד כראוי. הגמרא קובעת זאת מכח הפסוק בחגי' ועל פי דברי האמוראים, שכבודו של בית שני היה גדול מכבודו של בית ראשון - בגלל גובהו ובגלל ריבוי שנותיו. קביעה זאת

49. וכפי שהעירו התוספות (שם) וזו לשונם: "הא קא חזינן דקאי בגזית טפי אפורתא" - קביעה הנדסית!

50. וכעין זה תירצו התוספות (שם) וזו לשונם: "דהכי קאמר - 'טפי לא קאי' כמשפט גזית, שרוצים בני אדם לבנותו שיעמוד ימים רבים כשבונים בגזית".

51. חגי ב,ט

היא די פרובוקטיבית לאור הגמרא הידועה ביומא⁵² שחמשה דברים שהיו בבית ראשון חסרו מן הבית השני - ארון כפורת וכרובים, אש, שכינה, רוח הקודש, ואורים ותומים⁵³. על אף חסרונותיו, סוגיתנו קובעת שכבודו של הבית השני היה גדול מהבית הראשון בגלל התכונות החיצוניות של גובה וגיל. קביעה מוזרה זאת מתיישבת על פי הסוגיא האגדית בהמשך⁵⁴ שדנה גם כן בבנין בית שני - ובעיקר בבנין הורדוס. הגמרא משבחת את בית המקדש שנבנה הורדוס, ואומרת בהתפעלות יתירה:

"מי שלא ראה בנין הורדוס, לא ראה בנין נאה מימיו"⁵⁵.

יופי חיצוני זה מקבל משמעות ערכית מהגמרא לפני כן שנותנת את הסיבה לבנייתה. בעקבות חרטתו של המלך הורדוס על שהרג את חכמי התורה, ביקש הורדוס מבבא בן בוטא עצה במה לתקן את חטאו. בבא בן בוטא הציע כך:

הוא ככה אורו של עולם, דכתיב: (משלי ו') "כי נר מצווה ותורה אור", ילך ויעסוק באורו של עולם, דכתיב: (ישעיהו ב') "ונהרו אליו כל הגוים".

התיקון לכיבוי האור של התורה הוא השדרוג של המקדש לבנין מרשים בקנה מידה עולמי⁵⁶ שישמש מגדלור של ערכי התורה לכל העולם. וכפי שישעיה תיאר בחזונו הגדול⁵⁷

"וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהוָה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מְגֻבְעוֹת וְנִהְרָוּ אֱלֹהֵי כָּל הַגּוֹיִם:

וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלָה אֵל הַר ה' אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנֻוּ מִדְּרָקָיו וְנִלְכְּהוּ בְּאֶרְחֵיהֶם כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם:

52. יומא כא:

53. ועוד, הפסוקים בחגי עצמם מדברים על כבודו הגדול של הבית השני מחמת השכינה! בפסוק ז', ה' מבטיח: "ומלאתי את הבית הזה כבוד", שמוזכר את הפסוק המקביל בשמות (מ, לד) ביום הקמת המשכן: "ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן".

54. בבא בתרא ד.

55. הגמרא מתארת באריכות את היופי החיצוני של הבית, וזה לשונו: "במאי בנייה? אמר רבה: באבני שישא ומרמרא. איכא דאמרי: באבני כוחלא, שישא ומרמרא. אפיק שפה ועייל שפה, כי היכי דנקביל סידא. סבר למשעייה בדהבא, אמרו ליה רבנן: שבקיה, דהכי שפיר טפי, דמיחזי כי אידוותא דימא." ועוד, רואים מכאן שהחכמים הקפידו לשמור על כותל חשוף ולא מצופה זהב. זה מדגיש את השיקוף של הכותל מבפנים, וכדלהלן.

56. וכך כתב דוד ג'יקובסון במאמרו על המקדש של הורדוס Biblical Archaeological Review, April 2002, "המקדש הזה היה המקדש הגדול ביותר שנבנה בעולם העתיק!"

57. ישעיהו ב, ב-ג.

ניתן לומר שהיופי והעוצמה החיצונית של המקדש הקרין החוצה את המסר האלוקי הנמצא בתוך קודש הקדשים. בכך, בית שני אכן היה גדול מבית ראשון שלא השפיע על העולם כפי שבית שני השפיע.

לאור זה ניתן להבין מחדש את הסמליות של כותל השותפין⁵⁸. כותל זה לא רק חוצץ מפני השכן אלא הוא מבטא את נוכחותו של השכן ומקרין את נוכחותו החוצה. כותל יציב וחשוב הוא תזכורת מתמדת שיש מישהו חשוב מעבר השני של הכותל.

עתה אפשר להבין את עומק אמירתו של אביי בשם ההלכה למשה מסיני, שחייבים לעשות את המחיצה בין הקודש לקדש הקדשים או מאבן או מפרוכת. מחיצה של פרכת, כפי שהיה במשכן, היא מחיצה קלילה ונושמת, והיא מסמלת את הכותל ה"מקרין" שעליו דיברנו. לעומת זאת, כותל בנין מסמל את האטימות שבו שמטרתה לחצוץ ולהפריד. הבדל זה בין כותל הבנין של בית ראשון לפרכת של המשכן ושל בית שני הוא הבדל עקרוני בין שני המקדשים ואין לטשטש הבדל זה. בית ראשון מילא את יעודו כמקדש הלאומי של עם ישראל, ולכן שמרה את השכינה בפנים, ובכך מיעט את השפעתו על העולם. אופי זה התבטא באמה טרקסין האטום. לעומת זאת, בית שני, ובעיקר בנין הורדוס, שימש כמקדש בינלאומי שהקרין את ה"שכינה" החוצה והשפיע על כל העולם, וכפי שחזה ישיעהו בחזונו הגדול על אחרית הימים. בגלל זה, לא היה בבית השני אמה טרקסין אטום ומפריד, אלא פרוכת נושמת ומקרינה.

הסוגיא, בצורה מרשימה, יוצרת הקשר חדש לשכנות ולכותל השותפין - המקדש והשכינה. אפשר לראות בכך לא רק מודל לשכנות, כפי שהסברנו עד כה, אלא אמירה ערכית נוספת על מהותו של שכנות. המורכבות* הקיימת בין שכנים - של שותפות ושל נבדלות - נושאת בתוכה קדושה, מעין קדושת השכינה במקדש. וכעין מה שנאמר על השותפות בין איש ואשה בנישואין - "דריש ר"ע: איש ואשה, זכו - שכינה ביניהן"⁵⁹.

58. כאן יש דוגמה קלטית לתופעה של הלכה ואגדה*. על פי שיטתנו, הסוגיא האגדית מרחיבה ומבהירה את הציר המרכזי של הסוגיא ההלכתית. אפשר לומר שגם סוגיתנו (דף ג-ג.), הקרובה להיות סוגיא אגדית, אכן מבהירה את הערך ההלכתי של הכתלים במשנה.

59. סוטה דף יז עמוד א

הפרוכת במקרא

עתה, נרחיב את היריעה, ונראה ביטוי לדואליות של הכותל כמקריין וכחוצץ במקרא. בקשר לפרכת של המשכן כתוב כך⁶⁰:

"וְהַבְדִּילָהּ הַפְּרֹכֶת לְקֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים"

כאן הפרכת מופיעה כמבדילה וכמפרידה. ברם, הפרכת גם מקרינה החוצה את קדושת ארון העדות, שהרי על הפרכת עצמה מצוירים כרובים, וכפי שכתוב⁶¹:

"וְעָשִׂיתָ פְּרֹכֶת תְּמַלֵּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְעֵשׂוֹר מְעֻשָׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים:"

נוסף על כך, הפרכת מופיעה כמה פעמים ככיסוי לארון ולא כמחיצה לקדש הקדשים! כך משמע מהפסוקים שלפנינו:

"וְנָתַתָּה אֹתוֹ [מזבח הקטורת] לְפָנֵי הַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת"⁶²

"וְשָׂמֶתָ שָׁם אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַפַּת עַל הָאֲרוֹן אֶת הַפְּרֹכֶת:"⁶³

בפסוקים אלו הפרכת משמש כמעין "כפורת" נוספת לארון, שמטרתה היא לכסות את הארון ולהעמיד את הכרובים עליו. כזאת, הפרכת אינה חוצצת מפני הארון אלא ממשיכה את קדושת הארון החוצה לתוך ההיכל⁶⁴.

לסיכום, הגמרא הציגה את כותלי בית המקדש כמקור השראה לכותלי החצר המופיעים במשנה. הדרישה המופיעה במשנה לבנות כותל גדול ממדים מיועדת ליצור מבנה שמסדר לשכנים מסר על החשיבות של השלום

60. שמות פרק כו פסוק לג

61. שם לא

62. שמות פרק ל פסוק ו

63. שמות פרק מ פסוק ג

64. ניתן לראות ביטוי נוסף לזה בדברי התוספות (ד"ה טרקסין). לפי פירושו הראשון, תפקידו של הטרקסין היה להפסיק ולסגור את הלוחות, תפקיד של הפרדה. לפי פירושו השני, טרקסין הוא "פנים וחוץ" - כותל מורכב מאלמנטים של קודש וגם של קדש קדשים. כותל כזה הוא משתף ולא מפריד.

ועוד, גם האמה טרקסין של בית ראשון ביטא את הדואליות הזאת. מצד אחד, הפסוק במלכים א' (ו, לא) מתאר את הפתח לקדש הקדשים כסגור עם דלתות עצי שמן. מצד שני, לפי הפסוק שם בפרק ח' (ח): "ויראו ראשי הבדים מן הקדש על פני הדביר" משמע שהיה סגור עם פרכת בלבד, וכפי שכתוב במפורש בדברי הימים ב' (ג, יד). כנראה שהיו דלתות וגם פרכת, וכפי שרש"י יישב על אתר (מלכים א' ח, ח ד"ה ויראו).

ועוד, כך ניתן להבין את המחלוקת בין החכמים לר' יוסי בשאלה האם היו שתי פרוכות בבית שני או רק פרכת אחת. ראה במשנה ביומא (נא:) ובגמרא שם.

ארוך הטווח ביניהם, ועל הנוכחות של שכן חשוב ויקר בצד השני של הכותל. הגמרא, בשפה אגדית עדינה, הוכיחה זאת מהתפקיד המיוחד של הבית השני כמשפיע וכמקרין.

סיכום

משני הקטעים עולה שכותל החצר איננו כותל פונקציונאלי בלבד, אלא אנדרטא לשכנות ולשותפות. ראינו זאת במספר נקודות שפותחו על ידי הסוגיא.

- ♦ כותל יציב ויקר, בדומה לכותל של המקדש, מסמל אחדות, ושותפות לטווח ארוך.
- ♦ כותל של כפיסין מסמל שותפות של חצי-חצי, שותפות חלשה, ולכן היא נחשבת בניה פחות רצויה.
- ♦ שאר הכתלים (גויל, גזית, ולבינים) מסמלים את השותפות המלאה, שהיא שותפות חזקה, ולכן היא הבניה המועדפת במשנה.
- ♦ יופיו החיצוני של הכותל דומה ליופיו החיצוני של הבית השני. בשניהם מטרת היופי היא להקרין החוצה את מה שיש בפנים. במקדש - להקרין את השכינה וערכיה החוצה לעולם. בחצר - להקרין החוצה את הנוכחות של שכן חשוב ויקר.
- ♦ כותל בין שכנים דומה לפרוכת של המשכן והמקדש. כמו שהקדושה במקדש מתבטאת בשיתוף ובנבדלות בין ה' לאדם, כך שוררת קדושה, של שיתוף ושל נבדלות, בין שכנים.

